

אוצר מכתבים ומאמרים

מאת

כבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו קדוש ישראל ותפארתו
רשכנה"ג מרן יהודא ארי' לייב זצוקלה"ה מגור יע"א
בעל השפת אמת

שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת תרמ"ט

פרשת בא - התחדשות בתורה

בקשר לכך מספרים: גאון ומקובל אחד מיקירי ירושלים בקש
לכתב פירוש על השפת אמת לבאר את הטמון בו מסודות
הקבלה.
בקש אותו גאון וצדיק את הסכמתו של מרן אדמו"ר בעל
"אמרי אמת" זצ"ל.
לא הסכים מרן ה"אמרי אמת" זצ"ל ואמר:
אבא ז"ל כתב את ספרו כדי שכל יהודי יוכל להבין בו
בדרכו.

בפסוק^א החודש הזה לכם^ב. כי השניי שינה כל הטבע ביצי"מ בשביל בניי^ג. ובאמת הי' זה עדות על הבורא ית"ש כי הוא הבורא והוא העושה כרצונו. וגם הי' עדות על בניי כי כל העולם נברא בשבילם^ד. ולכן בעבורם שינה השניי הטבע. כי הלא הי' יכול השניי לגאול אותנו בדרך הטבע. אך כל הגלות הי' לברר כי הקב"ה משנה עולמו עבור בניי. ויתכן כי יצי"מ הי' עדות על בניי. וקריעת ים סוף עדות על הבורא ית"ש. כי כבר הי' בניי נגאלין רק למען שמו ית"ש. ולכן אז ישיר משה כו' גאה גאה^ה. ויצי"מ הי' בעבורינו לכן כי החודש הזה לכם בעבורכם נתחדש זה הדרך של נסים ונפלאות^ו. וכבר כתבנו^ז בשם מו"ז ז"ל דכ' אין כל חדש תחת השמש ובניי שהם גוברים על הטבע במסייג. זוכין לקבל התחדשות. לכן כי ואהבת אה"א בכל לבבך נפשך מאודד. אח"כ והיו הדברים כו' מצוך היום כחדשים^ח. ודפחית. וכמו כן הי' ממש בגלות מצרים שהוצרכו לעמוד בנסיונות רבים עד שזכו להמשיך^ט הדרך החדש שהוא למעלה מהטבע. ובוודאי לא לחנם נשתנו להם סדרי בראשית. רק שמסייג בשבירת כל הטבע בנסיונות וצרות שהי' להם בגלות מצרים^י. וזה הי' הכנה לכל הדורות דכ' זכר עשה לנפלאותיו^{יא}.

הדיון בקטע הוא על הקשר בין הטבע לבין עמ"י ביחס ליציאת מצרים.

במכות מצרים נתברר שישראל אינם כפופים לחוקי הטבע. גילוי זה הוא סוף משמעה של הגלות והגאולה ממנה.

א- שמות יב, ב'.

ב- החודש הוא מושג אסטרונומי ובתור שכזה הוא משותף לכל האנושות, מה הוא איפוא משמעה של ההדגשה "לכם". על ההוראה "לכם". למשה ולאחריו ולב"ד ראה ר"ה כב'. "תורה שלמה" שמות יב' אות טו'.

ג- אכן ביצי"מ חלו שינויים בטבע בגלל ישראל.

ד- מושגי העדות במשנת שפ"א הם יותר מאשר מושגים משפטיים. ראה "כותלנו" יב עמוד 306 הערה 25.

ה- היחס בין יצי"מ לקריעת ים סוף הוא שאלה מקיפה ראה "גבורות ד' " פל"ט, שפ"א פסח תרל"ח, (עמוד ל') תרמ"ו (עמוד 78). השווה: שו"ב עמוד 333 ולהלן.

ו- הדגשת גאות ד' בשירת הים מבליטה את כבוד שמים שנתגלה בקריעת ים סוף.

ז- הדגשת "לכם" בהוראה של "בעבורכם".

ח- לעיל תרמ"ז. (שפ"א שמות עמוד כד')

ט- דרשת חז"ל על התחדשות בד"ת עומדת בסתירה לקביעת קהלת שאין כל חדש ואין אפשרות להתחדשות. יישובה של הסתירה בהדגשת מס"ג שבק"ש ובסמוך לכך - חובת ההתחדשות. מס"ג = יציאה מהטבע ו"שם" שולט החידוש.

י- למשך שפע, לסלול.

יא- עמידה בצרות הגלות באה מכח מס"ג כלל-ישראלית. ממעלה זו זכו ישראל להתחדשות.

יב- תהילים קיא, ד'. בנפלאות יצי"מ הייתה הכנה, ולכן יש להם זכר = המשך בדברי ימי ישראל. (השווה: "בית-ישראל" פרשת בא תשי"ח עמוד ל"ה.) בכל הדורות נשמר קיומו של עמ"י בגלל מס"ג ולכן נתלוותה לכך ההתחדשות.

ההתחדשות בעבודת ד' מיסודי תורת החסידות.

וראה עוד: "אמרי-אמת" פרשת בא תרצ"א (עמוד 52) תרצ"ב (עמוד 58), "בית-ישראל" פרשת בא תשט"ו (עמוד 64) תש"ך (עמוד ל"ו)

אור הצפון

כוח ישראל בבריאה

פרשת בא

(לד) ויאמר ה' אל משה וכו' החודש הזה לכם וכו' ראשון הוא לכם לחדשי השנה. בזה"ק (תלוה קפ"ו). וכי כולנו זמנין ומדעין לנו אינין דקוב"ה אלף החודש הזה לכם דילי הוא אלף אלף מסרית לכוון. ולכוון הוא באתגליא אלף שבועה דילי איהו. וע"ד איהו בכסה ולא באתגליא ירחא דלכוון איהו כסידורא כסדר אהוון. אביב דאיהו אביב וי"ב איהו רוא דג' אלף ירחא שבועה דילי איהו מוספא דאהוון תשרי מ"ט אהוון מתתא לעילא ואנא מעילא לתתא. תשרי האהויות המה שלא כסדרן ומאופיות אחרונות ולמפרע כסדר תשרי"ק תת"ו קורס לשין השין קודה לרי"ש תרי"ש קורס ליו"ד והשס הו"ה השולט בו הוא מוספך ומוספי תיבות וירלו' אהוה' שרי' פרעה' אהוון למפרע היינו שאינם עומדין פניהם נגד הבריאה להשפיע. וזה כענין ללאים כדאיתא בזה"ק (קדושים פו): כלאים מניעתא היינו שזקירע אינו יכול לנמות מחמת שהאהוון הוה למפרע. וכל דין וכל חושך הוא רק מאהוון למפרע שהאהוון למפרע

כגוונ בתורה שאמר ה' למשה: „החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה“ (שמות יב). ואמרו חז"ל: „משה הראה את החודש לישראל ואמר להם כזה תהיו רואים וקובעים כך לדורות“ (מכילתא שם). מכאן שקביעת החדשים והמועדות נמסרה לישראל. וכן דורשים: „אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש“ (ויקרא כג) — „אם קריתם אתם — מועדי ואם לא — אינם מועדי“ (ילקוט שמות קצא). ומעשה בר' יהושע שרצה לקבוע את החודש שלא כר"ג, „שלח לו ר"ג: גזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביות"כ שחל להיות בחשבונך. הלך ומצאו ר"ע מיצר. א"ל יש לי ללמוד שכל מה שעשה ר"ג עשוי, שנאמר: „אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם“ — בין בזמנך בין שלא בזמנך, אין לי מועדות אלא אלו“ (רי"ה כה). ועוד מסופר בחז"ל: „מתכנסים מלאכי השרת אצל הקב"ה ואומרים לפניו: רבש"ע! אימתי ראש השנה? והוא אומר: ולי אתם שואלים? אני ואתם נשאל לבי"ד של מטה“ (ילקוט שמות קצא).

הרי מכל זה שכל קביעת הזמנים תלוי בישראל ומה שהם גוזרים אף הקב"ה, כביכול, אינו יכול לשנות. ואף על פי שהכתוב אומר: „יהי מאורות ברקיע השמים וכו' והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים“ (בראשית א), וכן כתוב: „עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו“ (תהלים קד), ברם ניתנה הרשות לישראל לקבוע לפניהם את הזמנים עפ"י דעתם.

(לה) החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. כי אמרתי עולם חסד יבנה איתא בזה"ק (תלוה קפ"ו). החודש הזה לכם דילי הוא אלף אלף מסרית ל"י לכוון וכו' ולכוון איהו כסידור' כסדר אהוון אביב. ניסן נקרא אביב כסדרא דאהוון ומאופיות ראשונות אביב דאיהו אביב וי"ב איהו רוא דג' ועד עתה ה' האהוון למפרע ועתה הם כסדרן כי בזה החודש ניתן הש"ס חדשות וקרא זה אל זה ומתרגמין ומקבלין דין מן דין וזה שהברואים משפיעים זה לזה ויולא להתמכר בהשפעתם ומתחברו כל הברואים וכנסו כל אחד בחבירו ונעשים

ועוד שהתורה נתנה להם את הכוח לשנות בזה מסדר הבריאה. הו"ל אומרים שאדם הראשון מנה את החודשים לפי החמה (ראה מכילתא בא), וכן מנה האבות הראשונים (ראה מכילתא דרשב"י וב, תורה שלמה" פ' בא לא). והנה צייתה התורה לישראל למנות לפי הלבנה ולשנות בזה את כל הסדר והחישוב של החודשים. ולא עוד אלא שבהם תלויה קביעת החודש, ואם ב"ד אומר מקודש החודש, אף אם אינו מכוון לפי מולד הלבנה, הרי זה מקודש, בין אם הם שוגגין ובין אם הם מזידין, ומונים לפיהם את החודשים והמועדות (ראה ר"ה כה). וכן לגבי השנים. איתא בגמרא: „ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם“ (שם יא), וא"כ היו צריכים למנות את השנה מתשרי. והנה מסרה התורה לישראל למנות את השנה מתחילת ניסן, כדכתיב, „ראשון הוא לכם לחודשי השנה“. ועוד. שהם רשאים לעבר את השנה ולהוסיף עליו חודש, דכתיב: „שמור את חודש האביב“ (דברים טז) — „שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן“ (סנהדרין יג ור"ה כא). וגם זה תלוי בשיקול דעתם של ב"ד, שאם עיברו את השנה הריהי מעוברת ומונים לפי זה את כל חילוש המועדות והשגים.

וקביעה זו של ישראל אינה רק לגבי חישוב הזמן בלבד אלא גם משנה את מציאות הבריאה, לפי חישוב זה אנו קובעים את גיל הנערות והגרות, אם כי הוא ענין של מציאות. למשל, אם עיברו את השנה, אין הנער או הנערה נעשים גדולים עד שמלאו להם י"ג שנה יום אחד או י"ב שנה יום אחד — לפי חשבון העיבור. לפי זה נמצא לפעמים שבער שגולד מאוחר מתבירו מקדים אותו בגדלותו, כגון אם הם גולדו בשנה מעוברת, האחד בימים האחרונים של אדר ראשון והשני בימים הראשונים של אדר שני, והשנה שהם מגיעים לגיל שלש עשרה אינה מעוברת ויש בה רק אדר אחד, זה שגולד בשני נעשה גדול קודם הראשון.

ועוד יותר מזה. הו"ל אומרים: „בת שלש שנים ויום אחד, נמלכו ב"ד לעבר, בתולותיה חוזרין ואם לאו אינן חוזרין“. ודורשים על זה את הכתוב: „אקרא לאלקים עליון לא' גומר עלי“ (תהלים נז), כלומר יש דברים שגוררים ב"ד של מטה ומסכים הקב"ה מלמעלה (ראה ירושלמי נדרים פ"ו סוף הל' ח וילקוט תהלים תשעה). לפי חוקי הטבע, בת שלש שנים ויום אחד הנבלת, בתולותיה אינן חוזרין, בכל זאת אם ביה"ד מעברים את השנה ולפי חישוב העיבור עדיין לא הגיעה הילדה לשלש שנים ויום, טבעה משתנה בהתאם לחישוב זה ובתולותיה חוזרין. הרי שהחישוב הזמנים שנמסר לישראל קובע את סדרי הטבע והבריאה הקשורים בזה.

וכשם שנמסר לישראל לקבוע את הזמנים ואת כל החוצאות המסתעפות מהם, כן יש אשר נמסר להם גם הכוח לכוון את עצם מולד השמש והירח בהתאם לרצונם. הרי מצינו שבזמן מלחמת ישראל עם האמנות, העמיד יהושע את השמש ואת הירח, כפי שמסופר שאמר יהושע: „שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון, וירדם השמש וירח עמד וכך ויעמוד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים“ (יהושע י). וכן מצינו שישע"י הנביא השיב את השמש ממחלכת, כדברי הכתוב, וישב את הצל וכי אחרנית עשר מעלות“ (מלכים ב, כ).

ועוד שבזמן יציאת מצרים נמסרה לכל יחיד מישראל השליטה בורחת השמש. בזמן שהביא הקב"ה מכת חושך על המצרים, כתוב: „ויהי חושך ואפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים וכו' ולכל בני ישראל היה אור בכל מושבותם“ (שמות י). ומפרשים הו"ל שלא רק בארץ גושן אלא גם בערי המצרים בכל מקום שבא ישראל היה להם אור, „ולמה? כדי לקיים את ההבטחה שנאמרה לאברהם: „ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, והיו ישראל נכנסים לתוך בתיהם של המצרים והיו רואים בהם כלי כסף וכלי זהב ושמלות, וכשבאים לשאול מהם והם היו אומרים אין לנו להשאיל לכם, היו ישראל אומרים להם הרי הוא במקום פלוני“ (שמו"ר שם). הרי שבכדי לקיים הבטחת ה', ניתן הכוח לכל אחד מישראל לכוון את זריחת השמש, ובכל מקום שהלך, אור השמש נלוה עמו.

ומנין שאב ישראל את הכוח הזה לשלוט במאורות השמים, הלא מתוך מצוה אחת של התורה או מתוך הבטחה אחת שנכתבה בתורה, וא"כ אינו שליטה יש לו בעולם מכות התורה עצמה ואיזה אור באפשרותו להפיץ בעולם ע"י לימוד התורה. הכתוב אומר: „כי נר מצוה ותורה אור“ (משלי ו), הרי שגם התורה נקראת אור, ואורה הלא גדול לאין שיעור מכל אורות השמים. כתוב בתורה: „אלה תולדות השמים הארץ בהבראם“ (בראשית ב), ודורשים הו"ל „בהבראם — בה' בראם“ (ילקוט שם). הרי באות קלילא אחת שבתורה נברא כל העולם שגללים בו גם כל צבאות השמים: השמש והירח ומיליוני הכוכבים והמולות. ואם באות קלילא כך, כמה באות גדולה וכ"ש בתיבה, וא"כ כמה עולמות לאין ערך ושיעור נוצרים בכל אותיות התורה, ואילו אורות למעלה מכל מושגי בני האדם הם מפיצים עלי תבל. והרי נורא הוא, איפוא, הכוח שנמסר לישראל על ידי לימוד התורה.

ולפי זה כמה גדולה היא החובה עלינו לא להפסיק רגע מלימוד התורה, ובפרט בזמננו אנו שהדורות מתרפים בתורה והחושך יכסה ארץ, ולא רק שלא רואים את הדרך אלא אף אין מי שיראה את הדרך. הו"ל מסבירים את הדבר במשל נאה: „אמר ר' יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה, והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העיור באפלה, וכי מה איכפת ליה לעיור בין אפילה לאורה? עד שבא מעשה לידי. פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפילה, וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרת לו, בני! אבוקה זו למה לך? אמר לי, כל זמן שאבוקה בידך, בני אדם רואים אותי ומצילין אותי מן הפחיתים ומן הקוצים ומן הברקנים“ (מגילה כד). בדורותינו נתקיימה תוכחה זו „והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העיור באפלה“, כי אין אף מי שיראה לנו את הדרך ואנחנו נמצאים באפילה גמורה, ולכן אין שיעור לחובת לומדי התורה להתחוק להפיץ אור בעולם.

אנחנו עומדים בימי ניסן ורגילים לקרוא ימים אלה בין הזמנים. אולם לפי שדיברנו, הרי בחודש זה שהוא ראשון לכל חודשי השנה נשתנה חישוב הזמן לגבי ישראל מאשר בגמ' מימי אדה"ר, ונעשה חידוש בבריאה, ולפיו, לפי חודש זה, קובעים את ימי ראש השנה וכיפורים, וממנו היסוד לחודש אלול וימי הקשבה, וא"כ דוקא בזמן זה היו צריכים להגביר חילים בתורה, וכמו שבמצרים היה אור לישראל בכל מושבותם, אע"פ שבכל הארץ היה חושך ואפילה, כך חובה עלינו למרות החושך והאפילה השוררים בעולם, להאיר לבני בכל מקומות מושבותיהם על ידי לימודו ושקידתו בתורה שהיא כולה אור ובכוחה לפור את כל העננים שבעולם.

לב אליהו — פרשת בא

מדת הנס — לפי שבירת הטבע

עכ"פ למדנו שחודש ניסן הוא העונה של חיזוק האמונה בהש"ת ולהשתדל במסירות נפש לקיים רצון ד', וזהו העבודה המוטלת עלינו בחודש זה, והכל מאד שדוקא בחודש זה — שהוא בין הזמנים — נוסעים הביתה ויוצאים לרחוב העיר, שוכחים הכל ונשקעים בהבלי הזמן. וכשמגיעים לחג הפסח, אף אם מבקשים לקנות חממה — אבל לב אין!... לכן עלינו לדעת שהחודש הזה מתחלתו עד סופו הוא חודש התבוננות וחיזוק באמונה, בלא הפסק. וכשם שבמזון הגשמי עיקר המזון הוא הלחם אותו אוכלים תמיד בכל יום, והתבטליו וכדומה אותם מחליפים לפרקים, אבל אם יאמר אדם נמאס לי לאכול לחם כל יום תמיד, סימן מובהק הוא שהוא חולה, כך האמונה היא לחם הנפש, וצריכים להתחזק בה תמיד, וק"ו בחודש ניסן שזה עונתו וכמו שנתבאר. וזהו הפירוש בפסוק „החודש הזה לכם ראש חדשים“, כלומר: הראש של כל העבודות הרוחניות בשאר החודשים וזהו האמונה בהש"ת.

ישראל

החודש הזה לכם כו' אי' לא כו' לרין בתורה כו' נראה כרמז על התחדשות. שזה יסוד גדול בעבודת השם כי הלא מיישן. ועל האדם להתחדש וכן נרמז צמדי מלאכים מתחדשין בכל יום. וזה יסוד לתורה, וכתו' ונתתי לכם לב חדש ורוח חדש אופן יחברכם וזה החודש הזה.

בית

החודש הזה לכם כו' ר"ח ראשון הוא לכם לחודש השנה. עיקר עבודת צ"י הוא התחדשות והיו הצרכים האלה כו' בכל יום יהיו צעייך כחדשים, וזה שא"י לא כו' לרין בתורה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם שזה עיקר התורה. וזה הכח ניתן צילוחת האריות